

Szakmai beszámoló (zárójelentés) a

Hermeneutika, esztétika, metafizika, nyelvfilozófia *Interdiszciplináris kutatások a humán tudományok elméletének és történetének a köréből*

című OTKA kutatásról

OTKA nyilvántartási szám: 46102

Vezető kutató: Fehér M. István

A hermeneutika – a szövegek értelmezésének s általában a megértésnek, az interpretációnak a tudománya – a XX. század második felére a filozófia egyik jellegzetes irányzatává vált. A hermeneutikai reflexió a filozófia egyfajta közegévé, elemzési eszközévé vált, diffúz, szerteágazó jelenlétre tett szert, mely áthatja a filozófiai munkálkodás legkülönbözőbb területeit és ágait. A hermeneutika sokoldalú összefüggéseket épített ki többek között az esztétikával, a metafizikával, az irodalomelmélettel és a nyelvfilozófiával.¹

A filozófia hermeneutikai átalakulását, újrafogalmazását, ill. a hermeneutikai irány kibontakozását az irodalomban – a nyelvi fordulat analógiájára – a filozófia hermeneutikai fordulataként ill. hermeneutikai fordulatként is szokás leírni. "Forradalomról beszélni talán túlzás volna", írja ezzel összefüggésben David Hoy, "ám mindenképpen létezik egy általános mozgalom, melyet »hermeneutikai fordulatnak« lehet nevezni".²

A hermeneutikai gondolkör kialakulásában ismeretes módon a *művészet* megértésével, a hagyományosan *esztétikának* nevezett diszciplinával való sokoldalú, elmélyült kritikai számvetés meghatározó szerepet játszik. Példaszerű ebben a tekintetben Gadamer *Igazság és módszere*: a művészet *explicit* interpretációja olyan műben megy végbe, melynek egész szemléleti horizontját a művészetnek, illetve a művészet tapasztalatának előzetes, *implicit* megértése, interpretációja határozza meg. A művészethez való értelmező viszonyról Gadamernél nem pusztán és nem is elsősorban ott beszélhetünk, ahol magáról a művészetéről esik szó: e viszony döntően meghatározza a – mind a szellemtudományi problematikát, mind pedig ezen belül a művészet tárgykörét tematizáló – egész filozófiai hermeneutika átfogó horizontját. A humán tudományok új, hermeneutikai felfogásának, valamint a hermeneutika ezzel összefüggő ontológiai kitágításának, átértelmezésének kiindulópont és vezérfonal gyanánt éppen a művészet, azaz a műalkotás megértése (vagy "tapasztalata") szolgál alapul. Gadamer a

¹ Az irodalomelmélet vonatkozásában elegendő Jauß és Iser munkásságára utalni (ld. H. R. Jauß: *Ästhetische Erfahrung und literarische Hermeneutik*, Frankfurt/Main: Suhrkamp, 1982., *Wege der Deutungen*, München: Wilhelm Fink Verlag, 1994.; Wolfgang Iser, *Die Akt des Lesens. Theorie ästhetischer Wirkung*, München 1976), a metafizikát illetően ld. Jean Greisch összefoglaló könyvét, *Hermeneutik und Metaphysik. Eine Problemgeschichte* (München: Wilhelm Fink Verlag, 1994. ld. ugyancsak J. Grondin, "From Metaphysics to Hermeneutics", in Grondin, *Sources of Hermeneutics*, SUNY Press 1995), a nyelvfilozófia vonatkozásában vö. az újabb munkák közül *Language and Linguisticity in Gadamer's Hermeneutics*, ed. Lawrence K. Schmidt, Lanham – Boulder – New York – Oxford: Lexington Books, 2000.).

² David C. Hoy: "Heidegger and the Hermeneutic Turn", in: *The Cambridge Companion to Heidegger*, ed. Ch. Guignon, Cambridge University Press, 1993, 170. o.; ld. még F. Dallmayr: "Hermeneutics and Deconstruction", in: *Dialogue and Deconstruction: The Gadamer-Derrida Encounter*, eds. D. P. Michelfelder, R. E. Palmer, Albany: SUNY Press, 1989, 75. o.; H.-G. Gadamer: "Die Vielfalt der Sprachen und das Verstehen der Welt", in: *Gesammelte Werke*, Bd. 8, Tübingen: Mohr, 1993, 343. o.

művészetet azért nevezheti a "megértés kitüntetett esetének" (Gesammelte Werke [GW] 1, 171. o. = *Igazság és módszer* [IM] 127. o.), mert önmegértéshez, önértelmezéshez vagy önmagunkkal való találkozáshoz segít bennünket. "Minden esetben [...] érvényes az", írja, "hogy aki szert tesz a műalkotás tapasztalatára, ezt a tapasztalatot teljesen bevonja önmagába, azaz: *önmegértésének* egészébe, melyben ez a tapasztalat valamit jelent neki." "Megérteni, amit a műalkotás mond nekünk, ez bizonyosan annyi, mint [...] *találkozni önmagunkkal*." (GW 2, 440. = IM 13. o.; GW 8, 6. o.)

A hermeneutika művészetmegértéssel, esztétikával való benső összefüggése ugyanakkor a művészet áthagyományozott, az "esztétikai tudat" és a rá jellemző "esztétikai megkülönböztetés" vezérfonala mentén végbevitt önértelmezését eleve fölfüggeszti, kérdésessé teszi. A helyesen felfogott "esztétika" – mint a gadameri fő mű utolsó, harmadik része részletesebben is kifejti –, a *metafizika* közelébe kerül.

Hermeneutika, esztétika és metafizika hármasságával van itt dolgunk, mely közös univerzális elemükben, a nyelvben jut szóhoz és fejeződik ki (a megértés nyelvisége, a nyelviség univerzalitása, a világ nyelvi megnyílása). A nyelvnek hermeneutikai nézőpontból az a rendeltetése, hogy a mindenkori dolog szóhoz juttatásában önmagát megszüntesse, hogy a dolog szóhoz juttatásában önmaga eltűnjék, s hogy ezzel önmagát ugyanakkor kiteljesítse, küldetését úgyszólván bevégezze. A nyelv a benne napfényre jutó dolog mögött s annak javára úgyszólván visszalép. Ha világunk dolgai számunkra (csakúgy mint maga a világ) mindenekelőtt nyelvileg vannak adva, ha ennél fogva a *dolog nyelviségéről* lehet beszélni (hiszen a dolgokkal nem másképp mint nyelvileg találkozunk), akkor fordítva nagyon is létezik valami olyan, mint a "nyelv dologisága" (GW 1, 449. o. , vö. IM 309. o.). A hermeneutika nyelvhez való viszonya teljességgel kitüntetett viszony. Hermeneutikailag szemlélve ugyanis az egész emberi univerzum nyelvi szerkezetű, nyelvileg közvetített. Minden dolog nyelvi konstitúcióját tekintve valamely filozófia – főképp pedig nyelvfilozófia – magát a nyelvet sohasem tudná utólréni, pillantásának körébe vonni, önmagával szembeállítani, tárgyiasítani, s ekképp tárggyá, vizsgálódásának tárgyává tenni. "Az ember nem akarhat [...] a nyelv világába felülről belepillantani" írja Gadamer. "Nem létezik ugyanis semmiféle olyan hely, olyan álláspont a nyelvi világtapasztalaton kívül, amelyről ez utóbbi maga képes volna tárggyá válni." (GW 1, 456. o. = IM 314. o.). Éppen ebben pillanthatjuk meg Gadamer nevezetes tézisének az értelmét: "Lét, amelyet meg lehet érteni, nem más, mint nyelv"; "amit meg lehet érteni, az nyelv". Gadamer ebben az összefüggésben a nyelv "univerzális ontológiai jelentőségéről" beszél (GW 1, 479. o. = IM 329. o.) A nyelvfilozófia kiindulópontjára jellemző "teoretikus kijelentés" innen szemlélve „a nyelvnek pusztán szélsőséges esete [Extremfall von Sprache]", s e szélsőséges esetet tartja a kijelentés- és ítéletlogika szem előtt (GW 8, 414.).

Hermeneutika, esztétika, metafizika és nyelvfilozófia a fentiekben vázolt szoros összefüggése, sokoldalú egymáshoz kapcsolódása alkotta a kutatás elméleti hátterét. Bármelyik elemet vegyük is szemügyre, a másik hármat csakhamar felfedezzük benne. Ez az elméleti keret a szóban forgó diszciplinák közti kapcsolatok újfajta megközelítését tette lehetővé, s *nemzetközi együttműködésbe kapcsolódva új kutatások és új kutatási eredmények kiindulópontjául szolgált*. (Megjegyzés: mivel az elnyert támogatás lényegesen kisebb volt a megpályázott összegnél – 14,625e helyett 7024e, majd az elvonás után 6869e Ft. –, az alábbi pályázati eredmények megvalósításának érdekében időről időre kiegészítő források bevonása vált szükségessé.)

A kutatási projekt a hermeneutikai gondolkörnek az egyéb filozófiai és humántudományi diszciplinákhoz, elsősorban az esztétikához, a metafizikához és nyelvfilozófiához való

viszonyát állította a kutatás középpontjába. A kutatás során nemzetközi együttműködést valósítottunk meg a tübingeni, a heidelbergi és a freiburgi egyetemmel, kapcsolódva ezzel a 2000. októberi budapesti Gadamer-szimpózium által vizsgált területekhez (ld. *Kunst, Hermeneutik, Philosophie: Das Denken Hans-Georg Gadamer im Zusammenhang des 20. Jahrhunderts*. Akten des Internationalen Symposiums Budapest, 19-22. Oktober 2000. Hrsg. I. M. Fehér. Heidelberg: Universitätsverlag Carl Winter, 2003), továbbá a Lawrence K. Schmidt által kiadott tanulmánykötethez (*Language and Linguisticity in Gadamer's Hermeneutics*, ed. Lawrence K. Schmidt, Lanham – Boulder – New York – Oxford: Lexington Books, 2000).

A nemzetközi együttműködés keretében workshop-okat rendeztünk és konferenciákon vettünk részt. Kapcsolatokat vettünk fel ill. a meglévő kapcsolatokat tovább fejlesztettük a nemzetközi hermeneutikai kutatás központi műhelyeivel. Vendégelőadásokat tartottunk és továbbképzéseket szerveztünk a kutatási eredményekről hazai és külföldi egyetemeken, támogattuk az erdélyi kutatásokat, elsősorban a kolozsvári hermeneutikai műhelyt és a mesterképző kurzusait. A kutatási eredményeket itthon az oktatásban, a hermeneutikai, esztétikai és irodalomelméleti doktori képzésben hasznosítjuk.

A kutatási tevékenység publikációkban, konferencia-részvételekben, nemzetközi kooperációban rendezett szimpozionokban, műhely-szemináriumokban, előadásokban, tanulmányutakban, konzultációkban nyilvánult meg.

Korábbi előmunkálatokra támaszkodva, a megkezdett munka folytatásaként kötetet rendeztünk sajtó alá hermeneutika, esztétika, metafizika és nyelvfilozófia összefüggéseinek témájában (ld. alább Publikációk 1.), a kutatási tervnek megfelelő nemzetközi együttműködést valósítottunk meg a freiburgi, a tübingeni, a berlini, a bécsi, a zágrábi és a kolozsvári egyetemen kívül a bécsi *Österreichisches Daseinsanalytisches Institut für Psychotherapie, Psychosomatik und Grundlagenforschung*gal és a „Martin Heidegger-Gesellschaft”-tal. Tanulmányt tettünk közzé az utóbbi könysorozatában a megértés heideggeri és gadameri elméletéről és az előbbi folyóiratában az affektusok hermeneutikai nézőpontú felfogásáról, valamint az európai emberkép hermeneutika befolyásolta változásairól (ld. alább Publikációk 20., 22., 27.). Nemzetközi konferenciákon vettünk részt és tartottunk előadásokat, hazai és nemzetközi tudományos folyóiratokban, kötetekben tettünk közzé publikációkat. Együttműködtünk a *Babes-Bolyai Tudományegyetem* magyar tagozatának "Hermeneutika és kultúra" című magyar tannyelvű mesterképző programjával, ennek keretében több vendégelőadást tartottunk Kolozsvárott (ld. alább Előadások 4., 5., 6., 16). Kapcsolatot vettünk fel a torontói „International Institute for Hermeneutics”-szal, és hermeneutika és teológia összefüggéseinek körében "Religion, Theology and Philosophy on the Way to Being and Time: Heidegger, the Hermeneutical, the Factual, and the Historical with Respect to Dilthey and Early Christianity" címmel tanulmányt írtunk egy Heidegger vallásfenomenológiájáról készülő kötetbe, mely a State University of New York Press-nél jelenik meg. A tanulmány átdolgozott, kibővített német nyelvű változata a *Heidegger Studies* c. nemzetközi folyóiratban lát napvilágot (ld. Publikációk 37., 38.). Hermeneutika és teológia kapcsolatát vizsgálja ezen kívül néhány további magyar ill. német nyelvű előadás ill. publikáció (ld. Előadások 21., 30., Publikációk 29., 34.). Együttműködést folytattuk az MTA Irodalomtudományi Intézetével, és előadásokkal járultunk hozzá az Intézet „Sensus litteralis”-ről rendezett konferenciáján (ld. alább Előadások 11., 22., 2.).

A gadameri hermeneutika a humántudományok filozófiai megalapozásában a humanista vezérfogalmakból indul ki, hermeneutikai fő művének az első része e fogalmak, különösképpen a "Bildung"-nak a német idealizmus által kimunkált neohumanista fogalma. köré összpontosul, Gadamer életműve pedig a humán tudományok elméletéhez és filozófiai megalapozásához, a "Bildung", a humanizmus és neohumanizmus témaköréhez általában is meghatározó hozzájárulásokat tartalmaz. Mivel a "Bildung", vagyis a műveltség,

művelődés, képzés eszméje az a fogalom, mely köré az idealista filozófiához sok szálon kapcsolódó – az európai egyetem újkori történetére nézve a mai napig mértékadó – humboldti egyetemesszme szerveződik (eszerint az egyetem az autonóm individuumok kutatás általi önművelésének, önképzésének, önalakításának a társadalom egésze számára irányadó intézménye), innen tekintve természetszerűleg adódott kutatásunk egyik lényeges ága, nevezetesen a humboldti egyetemesszmére s annak elő- és utóéletére vonatkozó vizsgálódások. Egy korábbi nemzetközi konferencia anyagára építve – mely az újkori európai egyetem- és tudományesszme alakulástörténetét a XIX. század elején létrejövő humboldti egyetemfelfogás és annak utóélete tükrében tette vizsgálat tárgyává, s amelyen a Bajor Tudományos Akadémia Schelling- és Fichte-Bizottságának munkatársai, a Nemzetközi Schelling-Társaság elnöke és vezetősége, valamint a nemzetközi idealizmus-kutatás és egyetemtörténet kiemelkedő képviselői vettek részt és tartottak előadást –, tovább folytattuk az egyetemtörténeti kutatásokat, s egy a konferencia eredményeire épülő tanulmányokat tartalmazó nemzetközi kötet anyagát szerkesztettük meg és rendeztük sajtó alá; ez a nemzetközi együttműködésben létrejött, tizenhat tanulmányt tartalmazó német–angol nyelvű kötet 2007 végén jelenik meg. (ld. Publikációk 3.). A témavezető e témában külön is folytatott önálló kutatásokat: az ezek eredményeit tartalmazó német nyelvű összefoglaló monográfia 2007 tavaszán a frankfurti Peter Lang kidónál látott napvilágot (ld. Publikációk 2.).

A kutatás ezen ágának keretében nemzetközi együttműködést folytattunk a *Deutscher Hochschulverband*-dal, a német egyetemi oktatók több, mint húsz ezer tagot számláló szakmai szervezetével, és két alkalommal részt vettünk a szervezet éves konferenciáján (ld. konferenciárészvételek 18., 26.). A konferenciákon megbeszéléseket folytattunk a közép-európai felsőoktatás aktuális kérdéseiről és a német-magyar egyetemi együttműködés lehetőségeiről és kiszélesítéséről.

A humboldti ill. európai egyetemesszme (a tudomány európai eszméje) vizsgálatához kapcsolódtak azok tanulmányok, melyek innen kiindulva sajátlagosan Európa eszméjét vizsgálták (ld. Publikációk 5., 17., 36.).

A hermenutika humántudományi relevanciájának körébe tartoztak a kutatás során egy olyan interdiszciplináris irányzat magyarországi meggyökereztetésére irányuló erőfeszítések, mely eddig hazánkban nemigen lelt recepcióra. A 19-20. század fordulóján Bécsben és Budapesten keletkezett pszichoanalízisnek, pszichoterápiának a fenomenológia, ill. hermeneutika ugyancsak közép-európai eredetű filozófiai áramlataival való ama kapcsolatairól van szó, melyek ötvözetéből alakult ki a II. világháború után a *Daseinsanalyse* irányzata, mely ma már több évtizedes múltra tekinthet vissza, jelentős nemzetközi szervezetet, intézethálózatot (folyóirat, könyvsorozat stb.) épített ki. A kutatás során az egyik legjelentősebb nemzetközi intézettel, a bécsi székhelyű *Österreichisches Daseinsanalytisches Institut für Psychotherapie, Psychosomatik und Grundlagenforschung* (ÖDAI) kapcsolatokat építettünk ki, ami konferenciárészvételekben, egyetemi előadásokban (Bécsben és Budapesten), valamint az Intézet folyóiratában való publikációkban nyilvánult meg (ld. Előadások 7., 8., 12., 31., Publikációk 22., 27.); továbbá 2007. szeptemberében Budapesten e témában közös nemzetközi konferenciát rendeztünk.

A kutatás külön vonulatát képezték a hermeneutika, filológia, nyelvelmélet összefüggéseinek vizsgálatára irányuló munkák és az ezek eredményeként született tanulmányok, továbbá a hermeneutika és az írásbeliség/szóbeliség paradigma kapcsolatait vizsgáló írások (ld. Előadások 1., 22., Publikációk 3., 6., 7., 8., 10., 12., 31., 41. 51., ill. Előadások 4., Publikációk 15., 18.). A hermeneutika és esztétika, ill. hermeneutika, esztétika és metafizika témakörét a kutatás során született tanulmányok ugyancsak jelentős része állította vizsgálódásai középpontjába (ld. Publikációk 11., 16., 23., 29., 30., 43.).

A témavezető kutatási témával összefüggő konferenciárszvételei ill. külföldi egyetemeken, tudományos társaságokban tartott előadásai:

1. „Zeroing in on language as an attempt to explain the split between analytic and non-analytic philosophy”: előadás a Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Kutatóintézete és a Pécsi Tudományegyetem Filozófia Tanszékei által rendezett *The Place of Philosophy in Culture* című, Richard Rorty (Stanford University) előadás-sorozatához kapcsolódó konferencián (Pécs–Budapest, 2004. május 3–6).
2. „Weder Neutralität noch Selbstauslöschung, vielmehr Offenheit: 'Vorurteile als Bedingungen des Verstehens'”: előadás a Zagrabi Egyetem Bölcsészkarja és az MTA Irodalomtudományi Intézete által *Identität und Differenz – Kroatische und ungarische kulturelle Stereotype / Identitet i razlika – Hrvatski i madžarski kulturni stereotipi* címmel rendezett konferencián (Lovran, 2004. május 19–23.). Az előadás nyomtatásban megjelent szövegét ld. Publikációk 25.
3. „Metafizika és észkritika: A felvilágosodás kiteljesítése és önmeghaladása Kant gondolkodásában”: plenáris előadás az ELTE BTK Filozófia Intézete és Nyelvfilozófiai Kutatócsoportja, a Német-Magyar Filozófiai Társaság és a Pécsi Egyetem Filozófiai Tanszékei által Kant halálának kétszáz éves évfordulója alkalmából rendezett *Metafizika, ész, nyelv – kritikai perspektívák* című konferencián (Budapest, 2004. szeptember 23–25.). Az előadás nyomtatásban megjelent szövegét ld. Publikációk 13.
4. „Szóbeliség és írásbeliség hermeneutikai nézőpontból”: előadás a Nyíri Kristóf filozófiája címmel a Pécsi Tudományegyetem Filozófia Doktori Iskolája és a Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Kutatóintézete által rendezett konferencián (Pécs, 2004. nov. 8.). Az előadás nyomtatásban megjelent szövegét ld. Publikációk 15. ill. 18.
5. „A beszéd és az írás hermeneutikai problémái”: előadás-sorozat a *Babes-Bolyai Tudományegyetem Történelem-Filozófia Kar Filozófia Tanszékcsoportja* magyar tagozatának "Hermeneutika és kultúra" című magyar tannyelvű mesterképző programjában, Kolozsvár, 2004. április 5–7.
6. „A beszéd és az írás hermeneutikai problémái”: *Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem*, Műszaki és Humántudományok Kar, Marosvásárhely, 2004. április 8.
7. „A Daseinanalitika filozófiai alapjai”: a Magyar Daseinanalitikai Egyesület (MDE) rendezésében *A daseinanalitikai pszichoterápia és filozófiai alapjai* címmel megrendezett szeminárium keretében tartott előadás, Magyar Tudományos Akadémia Pszichológiai Kutatóintézete, Budapest, 2004. december 4.
8. „Heideggers ontologische Neuinterpretation und Aufwertung der Stimmungen im Zusammenhang seiner phänomenologischen Radikalisierung der Lebensphilosophie und der hermeneutischen Destruktion der abendländischen Metaphysik”: előadás és szeminárium a bécsi egyetem és az *Österreichisches Daseinsanalytisches Institut* által szervezett „Daseinsanalyse (Interdisziplinäres Seminar IX): Grundfragen der Theorie und Praxis – Stimmungen, Gefühle, Affekte, Leidenschaften (Winter-Semester 2004/05)” címmel tartott féléves előadás-sorozat és szeminárium keretében, Bécsi Egyetem, 2005. január. 14. Az előadás nyomtatásban megjelent szövegét ld. Publikációk 22.
9. „Lukács egzisztenciális döntése”: előadás a *Vajda Mihály filozófiája* címmel a Pécsi Tudományegyetem Filozófia Doktori Iskolája által rendezett konferencián, Pécs, 2005. május 9. Az előadás nyomtatásban megjelent szövegét ld. Publikációk 21.
10. „Russell és a filozófiatörténet”: előadás a *Leírás, jelentés, denotáció. „On Denoting”: 100 év után* címmel az ELTE BTK Filozófia Intézete és az MTA–TKI Nyelvfilozófiai Kutatócsoportja által rendezett konferencián, Budapest, 2005. szeptember 29–30. Az előadás nyomtatásban megjelent szövegét ld. Publikációk 26.
11. „A *sensus litteralis* a heideggeri-gadameri hermeneutika nézőpontjából”: előadás *A szó szerint. Konferencia a szó szerinti jelentésről* címmel az MTA Irodalomtudományi Intézete által rendezett

- konferencián, Mátraháza, 2005. szeptember 30. – október 1. Az előadás nyomtatásban megjelenő szövegét ld. Publikációk 41.
12. „Gestimmtes Verstehen. Wandlung des europäischen Menschenbildes mit Blick auf die phänomenologisch-hermeneutische Fassung der Stimmungen und ihre Bedeutung für die Psychotherapie”: előadás a *Die Bedeutung der Gefühle für die Praxis der Psychotherapie* címmel az „Österreichisches Daseinsanalytisches Institut für Psychotherapie, Psychosomatik und Grundlagenforschung” rendezésében tartott konferencián, Bécs, 2005. október 7–8. Az előadás nyomtatásban megjelent szövegét ld. Publikációk 27.
 13. „Schellings Hegel-Kritik und die Selbstüberwindung des Idealismus im Spätdenken Schellings”: előadás a *Schellings Berliner Spätphilosophie in ihrem Verhältnis zum Idealismus. Positivität und Negativität als System* címmel a berlini Humboldt-Universität Filozófia Intézete és Schelling Kutatócsoportja rendezésében tartott konferencián, Berlin, 2005. október 27–28. Az előadás nyomtatásban megjelenő szövegét ld. Publikációk 40.
 14. "Sartre és Lukács. Konjunktúra és árapály": előadás a *Közös sors? Sartre és Lukács – tegnap és ma* címmel a Sartre-centenárium alkalmából az MTA Szegedi Akadémiai Bizottságának Filozófiai és Történettudományi Szakbizottsága és a Szegedi Lukács Kör által rendezett tudományos ülésen, Szeged, 2005. december 2.
 15. „Sartre és Heidegger. A fenomenológiai ontológia kétfajta felfogása”: megnyitó előadás a *Szavak. Konferencia Jean-Paul Sartre születésének századik évfordulójára* címmel a Magyar Fenomenológiai Egyesület által rendezett konferencián, Budapest, 2005. december 19–20. Az előadás nyomtatásban megjelent szövegét ld. Publikációk 28.
 16. „A beszéd és az írás hermeneutikai problémái”: előadás-sorozat a *Babes-Bolyai Tudományegyetem Történelem-Filozófia Kar Filozófia Tanszékcsoportja* magyar tagozatának "Hermeneutika és kultúra" című magyar tannyelvű mesterképző programjában, Kolozsvár, 2005. május 11–14.
 17. *Lektüretagung zum § 42 von Schellings "Philosophie der Kunst"*, részvétel az "Internationale Schelling-Gesellschaft" rendezésében tartott szemináriumon, Leonberg, 2006. január 28.
 18. *"Wir kennen von allen Dingen den Preis und von nichts den Wert". Wissenschaft und Kunst im Zeichen der Globalisierung*, részvétel a Deutscher Hochschulverband rendezésében tartott éves tanácskozáson, Weimar, 2006. március 20–21.
 19. "Hermeneutika, irodalom, medialitás. Írásbeliség és könyvnyomtatás, mint az irodalmi jelentés közvetítésének, a tudás és a tradíció átadásának közege": előadás a *Szerep és közeg. Medialitás és kulturalitás a 20. századi magyar irodalomtudományban* címmel rendezett konferencián, Debrecen, 2006. április 27–29. Az előadás nyomtatásban megjelent szövegét ld. Publikációk 30.
 20. „A lelkiismeret fenoménje Heidegger Lét és időjében”: előadás a *Lábjegyzetek Platónhoz (5.): A lelkiismeret* címmel a Magyar Filozófiai Társaság, a SZTE BTK Filozófia Tanszéke és az MTA Szegedi Bizottsága rendezésében tartott konferencián, Szeged, SZAB Székház, 2006. május 11–12). Ld. <http://www.u-szeged.hu/object.00a71734-7769-4375-9821-630822c7356a.ivy>. Az előadás nyomtatásban megjelent szövegét ld. Publikációk 32.
 21. "Der göttliche Gott. Hermeneutik, Theologie und Philosophie im Denken Heideggers": előadás a *Das Spätwerk Martin Heideggers. Ereignis – Sage – Geviert* címmel a "Matrix Croatica" rendezésében, a "Martin-Heidegger-Gesellschaft" (Freiburg), az "Österreichisches Kulturforum", az "Istituto Italiano di Cultura" és a zágrábi egyetem Filozófiai Intézete együttműködésével tartott konferencián, Zágráb, 2006. június 2–3. Internet: <http://phainomena.de/blog/index.php?paged=2> Az előadás nyomtatásban megjelent szövegét ld. Publikációk 34.
 22. "Létezik-e szó szerinti jelentés?": plenáris előadás a *Metafora, trópusok, jelentés* címmel az ELTE BTK Filozófia Intézete és az MTA-TKI Nyelvfilozófiai Kutatócsoportja által rendezett konferencián, Budapest, 2006. szeptember 28–29. http://www.vilagossag.hu/hirek_details.php?id=654 Az előadás nyomtatásban megjelent szövegét ld. Publikációk 31.
 23. "Hermeneutik der Verständigung und Intersubjektivität im Systemansatz der Phänomenologie Hegels": előadás a "Hegels Theorie der Individualität" címmel a Debreceni és a Kölni Egyetem

- Filozófiai Intézete és az "Internationale Hegel-Gesellschaft" rendezésében tartott konferencián, Debrecen, 2006. szeptember 29. – október 1.
24. "Dolgok a tudatban, dolgok az életben. Husserl transzcendentális fenomenológiájának hermeneutikai átalakítása": a Magyar Fenomenológiai Egyesület és az ELTE BTK Filozófia Intézet szervezésében működő Fenomenológia Műhely keretében tartott előadás, Budapest, 2006. november 30. (Abstract ld.: <http://www.fenomenologia.hu>)
 25. "Eszztétika nélküli irodalomtörténet? A fiatal Lukács irodalomelmélet-felfogásához": előadás a *Műfajiság, kulturális emlékezet és medialitás a 20. századi magyar irodalomtudományban* címmel rendezett tudományos tanácskozáson, Budapest, Petőfi Múzeum, 2007. március 8–9.
 26. *Exzellenz in der universitären Lehre* részvétel a Deutscher Hochschulverband rendezésében tartott éves tanácskozáson, Bremen, 2007. március 19–20.
 27. "Simmels Kulturbegriff und sein Verständnis der Tragödie der Kultur. Gibt es einen Weg von der Kulturkritik zur Hermeneutik?": előadás a *Kulturalität und Kulturbegriff in den Paradigmen moderner Literatur- und Geisteswissenschaften in den Ländern Kroatien, Österreich, Slowakei und Ungarn* címmel az MTA Irodalomtudományi Intézete, az ELTE BTK Kultúratudományi Intézete és a Zágrábi Egyetem Bölcsészkarja rendezésében tartott konferencián, Veszprém, 2007. április 12–15.
 28. "Gyűlölet mint rezignáció és rabság. A másokkal való viszonyok Sartre filozófiai és irodalmi műveiben": előadás a *Lábjegyzetek Platónhoz (6.): A gyűlölet* címmel a Magyar Filozófiai Társaság, a SZTE BTK Filozófia Tanszéke és az MTA Szegedi Bizottsága rendezésében tartott konferencián, Szeged, SZAB Székház, 2007. május 10–11. Az előadás nyomtatásban megjelenő szövegét ld. Publikációk 42.
 29. "Fenomenológia és ideológiakritika": előadás a Magyar Fenomenológiai Egyesület által rendezett *Második Fenomenológia Szimpóziumon*, Budapest, 2007. május 24–25. A Szimpózium programját ld: <http://www.fenomenologia.hu/szimpozium/> ill. http://www.fenomenologia.hu/szimpozium/Fen_szimp_2007.pdf Magyar és idegen nyelvű absztrakt: <http://www.fenomenologia.hu/szimpozium/absztrakt.html> ill. <http://www.fenomenologia.hu/szimpozium/abstracts.html>
 30. "Religionsphänomenologie, Theologie, Hermeneutik. Schwerpunkte einer Forschung": kutatási beszámoló a *Vernunft, Mythos, Religion. Zur Aufgabe von Philosophie und Theologie heute* címmel a Bécsi Egyetem rendezésében, a varsói, a wroclawi, a prágai, a zágrábi, a ljubljana-i, a belgrádi és a bukaresti egyetem valamint az ELTE közreműködésével megrendezésre került CEEPUS-Workshop keretében, Bécs, 2007. szeptember 11.
 31. "Verständigung, Dialog, Gespräch. Zur Relevanz der Hermeneutik für eine Psychotherapie aus interkultureller Sicht": előadás a *Was ist zwischen den Kulturen? Psychotherapie aus interkultureller Perspektive* címmel a Magyar Daseinanalitikai Egyesület (Ungarische Gesellschaft für Daseinsanalyse) által rendezett nemzetközi kongresszuson, Budapest, 2007. szeptember 21–22.
 32. "A filozófiába való bevezetés mint filozófiai probléma és *A szellem fenomenológiájának* önértelmezése az Előszó egy bekezdésének tükrében": plenáris előadás a *Szellem, tapasztalat, nyelv: Kétszáz éves „A szellem fenomenológiája”* címmel az ELTE BTK Filozófia Intézete és az MTA–ELTE Nyelvfilozófiai Kutatócsoportja által rendezett konferencián, Budapest, 2007. szept. 27–28.
 33. "Szövegkritika, kiadástörténet, interpretáció. A történeti-kritikai és az életmű-kiadások filológiai-hermeneutikai problémái": előadás a *Filológia, interpretáció, médiatörténet* címmel "A filológia mint kultúrtechnika" című MTA TKI projekt keretében rendezett konferencián, Budapest, ELTE BTK, 2007. november 22–24.
 34. "Hermeneutika és humanizmus": előadás a *Hans-Georg Gadamer – egy 20. századi humanista* címmel a Magyar Filozófiai Társaság Hermeneutika Szakosztálya, a Miskolci Egyetem Filozófia Intézete és az MTA Miskolci Területi Bizottságának Társadalomelméleti Szakbizottsága által rendezett konferencián, Miskolc, 2007. december 17.
 35. "Az intencionális léte. Intencionalitás és transzcendencia": előadás az *Intencionalitás* címmel a Magyar Fenomenológiai Egyesület által rendezett konferencián, Budapest, ELTE BTK Filozófia

Intézet, 2007. december 20–21.). Absztrakt: http://www.fenomenologia.hu/wp-content/uploads/2007/12/intencionalitas_program.pdf

Részvevő kutatók egyéb konferenciaelőadásai:

1. Bacsó Béla: "Kant ist der vorzüglichste, ohne allen Zweifel." Kant és a kanti filozófia hatása": plenáris előadás az ELTE BTK Filozófia Intézete és Nyelvfilozófiai Kutatócsoportja, a Német-Magyar Filozófiai Társaság és a Pécsi Egyetem Filozófiai Tanszékei által Kant halálának kétszáz éves évfordulója alkalmából rendezett *Metafizika, ész, nyelv – kritikai perspektívák* című konferencián (Budapest, 2004. szeptember 23–25.).
2. Szegedy-Maszák Mihály: „Szó szerinti” jelentés”: előadás *A szó szerint. Konferencia a szó szerinti jelentésről* címmel az MTA Irodalomtudományi Intézete által rendezett konferencián, Mátraháza, 2005. szeptember 30. – október 1.
3. Kulcsár Szabó Ernő: „Igazság és mediális értelem. Az irodalom esztétikai tapasztalatának konstrukciói a magyar modernségben”: előadás a *Szerep és közeg. Medialitás és kulturalitás a 20. századi magyar irodalomtudományban* címmel rendezett konferencián, Debrecen, 2006. április 27–29.
4. Kulcsár Szabó Ernő: “Wahrheit und medialer Sinn – Die literaturhistorische Grundlegung der Konstruktionen der ästhetischen Erfahrung in der ungarischen Moderne”: előadás a *Kulturalität und Kulturbegriff in den Paradigmen moderner Literatur- und Geisteswissenschaften in den Ländern Kroatien, Österreich, Slowakei und Ungarn* címmel az MTA Irodalomtudományi Intézete, az ELTE BTK Kultúratudományi Intézete és a Zágrábi Egyetem Bölcsészkarra rendezésében tartott konferencián, Veszprém, 2007. április 12–15.
5. Bacsó Béla: „Hegel és Heidegger a tapasztalatról”: plenáris előadás a *Szellem, tapasztalat, nyelv: Kétszáz éves „A szellem fenomenológiája”* címmel az ELTE BTK Filozófia Intézete és az MTA–ELTE Nyelvfilozófiai Kutatócsoportja által rendezett konferencián, Budapest, 2007. szept. 27–28.
6. Olay Csaba: „Hegel és Gadamer”: előadás a *Szellem, tapasztalat, nyelv: Kétszáz éves „A szellem fenomenológiája”* címmel az ELTE BTK Filozófia Intézete és az MTA–ELTE Nyelvfilozófiai Kutatócsoportja által rendezett konferencián, Budapest, 2007. szept. 27–28.
7. Bacsó Béla: „Gadamer Arisztotelész-olvasata”: előadás a *Hans-Georg Gadamer – egy 20. századi humanista* címmel a Magyar Filozófiai Társaság Hermeneutika Szakosztálya, a Miskolci Egyetem Filozófia Intézete és az MTA Miskolci Területi Bizottságának Társadalomelméleti Szakbizottsága által rendezett konferencián, Miskolc, 2007. december 17.
8. Olay Csaba: „Közösség és nemzet hermeneutikai nézőpontból”: előadás a *Hans-Georg Gadamer – egy 20. századi humanista* címmel a Magyar Filozófiai Társaság Hermeneutika Szakosztálya, a Miskolci Egyetem Filozófia Intézete és az MTA Miskolci Területi Bizottságának Társadalomelméleti Szakbizottsága által rendezett konferencián, Miskolc, 2007. december 17.

Külföldi tudósok magyarországi vendégelőadásai:

Wilhelm Vossenkuhl (München): "Die Zukunft der Universität", Bp. 2004. szept. 22.

Wilhelm Vossenkuhl (München): "Was können wir hoffen?", Bp. 2004. szept. 23.

A kutatási témával összefüggő publikációk:

Könyvek:

1. *Hermeneutika, esztétika, irodalomelmélet*, szerk. Fehér M. István és Kulcsár Szabó Ernő, Budapest: Osiris: 2004, 447 old.
2. István M. Fehér: *Schelling – Humboldt: Idealismus und Universität. Mit Ausblicken auf Heidegger und die Hermeneutik*, Frankfurt/Main – Berlin – New York: Peter Lang, Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2007, 268 old.
Internet: <http://www.peterlang.com/index.cfm?vID=55747&vLang=D&vHR=1&vUR=2&vUUR=2>
http://www.peterlang.com/LOCALPDF/Buecher/BookDetail_55747.pdf?CFID=16217736&CFTOKEN=34481247
3. *Philosophie und Gestalt der europäischen Universität. Akten der Internationalen Fachtagung Budapest*. Hrsg. und mit einem Vorwort von István M. Fehér und Peter L. Oesterreich (Schellingiana, Bd. 18), Stuttgart – Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog, 435 old., 2007 (megj. alatt) Lásd Internet: <http://www.frommann-holzboog.de/site/suche/detailansicht.php?wid=550001820>

A témavezető kutatási témával összefüggő tanulmányai

1. „Filozófia és hermeneutika – tudomány és beszélgetés”. *Útkereső értelmezések. A Magyar Filozófiai Társaság Hermeneutikai Szakosztályának munkáiból*, szerk. Susszer Zoltán László, Budapest: L'Harmattan, 2004, 9–29. old.
2. „Die Verfassung und das Volk. Überlegungen im Anschluß an den Aufsatz Rüdiger Bubners“. *Eine Verfassung für Europa*, hrsg. K. Beckmann, J. Dieringer, U. Hufeld, Tübingen: Mohr Siebeck, 2004, 61–71. old.
3. "Hermeneutika és filológia – pietizmus és felvilágosodás". *Irodalomtörténeti Közlemények* (a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének folyóirata) CVIII, 2004/1, 56–109. old.
4. "Német-magyar filozófiai konferencia az európai egyetemesszme és a filozófia összefüggéséről". *Magyar Filozófiai Társaság Hírek* 2004/1, 7–9. old.
5. "Európa-eszme és európai tradíció". *Magyar Tudomány* CXI, 2004/5, 599–609. old.
6. "Zur Bildtheorie des Wortes – »so wahr, so seiend«". *Internationales Jahrbuch für Hermeneutik*. Hrsg. G. Figal (Tübingen: Mohr Siebeck), Bd. 3, 2004, 81–98. old.
7. „Wort und Zeichen. Die strukturalistisch-semiotische Sprachauffassung aus hermeneutischer Sicht“. *Spielarten der Sprache. Transgressionen des Medialen in der Literatur*, hrsg. E. Kulcsár-Szabó, Cs. Lőrincz, G. T. Molnár, Budapest: Osiris: 2004, 19–42. old.
8. „Bild und Sprache. Über den Zusammenhang zwischen Kunst- und Sprachauffassung in der philosophischen Hermeneutik Hans-Georg Gadamer's". *Spielarten der Sprache. Transgressionen des Medialen in der Literatur*, hrsg. E. Kulcsár-Szabó, Cs. Lőrincz, G. T. Molnár, Budapest: Osiris: 2004, 67–85. old.
9. „Előszó” (Kulcsár Szabó Ernővel). *Hermeneutika, esztétika, irodalomelmélet*, szerk. Fehér M. István és Kulcsár Szabó Ernő, Budapest: Osiris: 2004, 7–11. old.
10. „Szó és jel. A strukturalista-szemiotikai nyelvfelfogás hermeneutikai nézőpontból”. *Hermeneutika, esztétika, irodalomelmélet*, szerk. Fehér M. István és Kulcsár Szabó Ernő, Budapest: Osiris: 2004, 54–81. old.
11. „»Az eszme érzéki ragyogása«: Esztétika, metafizika, hermeneutika (Gadamer és Hegel)”. *Hermeneutika, esztétika, irodalomelmélet*, szerk. Fehér M. István és Kulcsár Szabó Ernő, Budapest: Osiris: 2004, 264–332. old.
12. „Hermeneutika és filológia – pietizmus és felvilágosodás. A humántudományok diskurzusának összefüggései egy esettanulmány tükrében”. *Hermeneutika, esztétika, irodalomelmélet*, szerk. Fehér M. István és Kulcsár Szabó Ernő, Budapest: Osiris: 2004, 368–447. old.
13. "Metafizika és észkritika. A felvilágosodás kiteljesítése és önmeghaladása Kant gondolkodásában". *Világosság* XLV, 2004/10-11-12, 37–54. old.
Internet: <http://www.vilagossag.hu/pdf/20050213202353.pdf>

14. "The Broken Tradition: Tradition's Mode of Being between Alienness and Familiarity". *Philobiblon. Bulletin of the "Lucian Blaga" Central University Library*, vol. VIII-IX, 2003-2004, 124–142. old. Ld. abstract.: <http://www.bcuculuj.ro/philo/vol89.html>
15. "Szóbeliség, írásbeliség, hagyomány. A kommunikáció filozófiája és a hermeneutika". *Pro Philosophia* 41. sz. 2005, 3–56. old.
16. "»Az eszme érzéki ragyogása« – Esztétika, metafizika, hermeneutika (Gadamer és Hegel)". *Parlando. Tanulmányok Zoltai Dénes tiszteletére*, szerk. Bárdos Judit, Budapest: Atlantisz, 2005, 123C200. old.
17. "»Die geistige Gestalt Europas« - was ist das?' Idee und Tradition von Europa im Blick auf die europäische Einigung". *Von der Idee zum Konvent. Eine interdisziplinäre Betrachtung des europäischen Integrationsprozesses*, hrsg. J. Dieringer, S. Okruch (Andrássy-Schriftenreihe, Bd. 3), Budapest: Andrássy Gyula Deutschsprachige Universität, é. n. [2005], 17–33. old.
18. "Szóbeliség, írásbeliség, hagyomány. A kommunikáció filozófiája és a hermeneutika". *Képszemantika, hagyomány, mobilkommunikáció. Tanulmányok Nyíri Kristóf filozófiájáról*, szerk. Boros János és András Ferenc, Pécs: Brambauer, 2005, 137–203. old.
19. „Die Verfassung und das Volk. Überlegungen im Anschluß an den Aufsatz Rüdiger Bubners“. *Eine Verfassung für Europa*, 2. aktualisierte und erw. Auflage, hrsg. K. Beckmann, J. Dieringer, U. Hufeld, Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, 107–117. old.
20. „Verstehen bei Heidegger und Gadamer“. *„Dimensionen des Hermeneutischen“*. Heidegger und Gadamer, hrsg. G. Figal und H.-H. Gander, (Schriftenreihe der Martin-Heidegger-Gesellschaft, Bd. 7), Frankfurt/Main: Klostermann, 2005, 89–115. old.
21. „Lukács egzisztenciális döntése“. *Világosság* XLVI, 2005/9, 11–16. old.
22. "Heideggers ontologische Neuinterpretation und Aufwertung der Stimmungen im Zusammenhang seiner phänomenologischen Radikalisierung der Lebensphilosophie und der hermeneutischen Destruktion der abendländischen Metaphysik". *Jahrbuch für Daseinsanalyse – Yearbook for Phenomenological Anthropology and Psychotherapy* 21, 2005, 49–69. old.
23. "Kultúrtudomány, hermeneutika, esztétika". *Magyar Filozófiai Szemle* XLIX, 2005/4, 615–656. old.
24. "Il carattere pratico dell'ermeneutica quale filosofia della comunanza. Comprendere, intesa, argomentare, comunità". *Filosofia ed Etica. Studi in onore di Girolamo Cotroneo*, vol. II, a cura di Giuseppe Giordano, Soveria Manelli: Rubbettino Editore, 2005, 163–183. old.
25. „Ni neutralnost ni poricanje sebe, nego otvorenost: Predrasude kao uvjeti razumijevanja“. ("Weder Neutralität noch Selbstauslöschung, vielmehr Offenheit: 'Vorurteile als Bedingungen des Verstehens'"). *Kulturni stereotipi. Koncepti identiteta u srednjoeuropskim književnostima*, szerk. D. Oraić Tolić, E. Kulcsár Szabó, Zagreb: FF Press, 2006, 59–70. old.
26. "Russell és a filozófiatörténet". *Pro Philosophia*, 45. sz. 2006, 3–20. old. Ld. Internet: <http://www.c3.hu/~prophil/profi061/feher.html>
27. "Gestimmtes Verstehen. Wandlung des europäischen Menschenbildes mit Blick auf die phänomenologisch-hermeneutische Fassung der Stimmungen und ihre Bedeutung für die Psychotherapie". *Daseinsanalyse. Jahrbuch für phänomenologische Anthropologie und Psychotherapie / Yearbook for Phenomenological Anthropology and Psychotherapy* 22, 2006, 49–63. old.
28. "Sartre és Heidegger. A fenomenológiai ontológia kétfajta felfogása". *Pro Philosophia*, 46. sz. 2006, 3–34. old. Ld. Internet: <http://www.c3.hu/~prophil/profi062/feher.html>
29. „Metafizika, hermeneutika, szkepszis. Igaz megismerés – igaz élet“. *Vigilia* 71. évf. 2006/9, 651–661. old. Lásd Internet: <http://www.vigilia.hu/2006/9/feher.htm>
30. „Hermeneutika, irodalom, medialitás. Írásbeliség és könyvnyomtatás mint az irodalmi jelentés közvetítésének, a tudás és a tradíció átadásának közege“. *Szerep és közeg. Medialitás a magyar kultúratudományok 20. századi történetében*, szerk. Oláh Szabolcs, Simon Attila és Szirák Péter (Ráció–Tudomány 9), Budapest: Ráció Kiadó, 2006, 255–272. old.
31. "Létezik-e szó szerinti jelentés?". *Világosság* XLVII, 2006/8–9–10, 185–196. o. Ld. Internet: <http://www.vilagossag.hu/pdf/20070507214049.pdf>

32. „A lelkiismeret fenoménje Heidegger *Lét és időjében*”. *Lábjegyzetek Platónhoz 5. A lelkiismeret*, szerk. Laczkó Sándor és Dékány András, Szeged: Pro Philosophia Szegediensi, 2006, 229–246. o.
33. "Ethics and Individuality," *Ethics and Heritage. Essays on the Philosophy of Ágnes Heller*, eds. J. Boros and M. Vajda, Pécs: Brambauer, 2007, 33–42. old.
34. "Der göttliche Gott. Hermeneutik, Theologie und Philosophie im Denken Heideggers". *Das Spätwerk Heideggers. Ereignis – Sage – Geviert*, hrsg. D. Barbarić, Würzburg: Königshausen & Neumann, 2007, 163–190. old. Ld. Internet: http://www.koenigshausen-neumann.de/01_07/barbaric.htm
35. "Esztétika nélküli irodalomtörténet? A fiatal Lukács irodalomelmélet-felfogásához". *Az olvasás rejtékútjai. Műfajiság, kulturális emlékezet és medialitás a 20. századi magyar irodalomtudományban*, szerk. Bónus Tibor, Kulcsár-Szabó Zoltán és Simon Attila (Ráció-Tudomány 12), Budapest: Ráció Kiadó, 2007, 72–80. old.
36. „Idea and Tradition of Europe in the Light of Its Own History”. *Philobiblon. Bulletin of the "Lucian Blaga" Central University Library*, vol. XII, Cluj University Press, 2007, 205–228. old. Ld. abstract.: <http://www.bcucuj.ro/philo/vol12.html>

Megjelenés alatt:

37. "Religion, Theology and Philosophy on the Way to Being and Time: Heidegger, the Hermeneutical, the Factual, and the Historical with Respect to Dilthey and Early Christianity". *A Companion to Heidegger's Phenomenology of Religious Life*, eds. A. Wiercinski, S. McGrath (SUNY Series in Theology and Continental Thought), New York: State University of New York Press.
38. „Religion, Theologie und Philosophie auf Heideggers Weg zu *Sein und Zeit*: Das Phänomenologische, das Hermeneutische, das Faktische und das Historische mit Blick auf Dilthey und das Urchristentum”, *Heidegger Studies*, 2008.
39. "Schelling und die Humboldtsche Universitätsidee – im Kontext des Idealismus", in *Die Philosophie und die Gestalt der europäischen Universität*, hrsg. István M. Fehér und Peter L. Oesterreich (Schellingiana, Bd. 18), Stuttgart – Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog, 2007, 177–220. old. Ld. <http://www.frommann-holzboog.de/site/suche/detailansicht.php?wid=550001820>
40. "Schellings Hegel-Kritik und die Selbstüberwindung des Idealismus im Spätdenken Schellings". *Schellings Berliner Spätphilosophie in ihrem Verhältnis zum Idealismus. Positivität und Negativität als System*, Berliner Schelling Studien, Heft 9. Im Auftrag der Schelling-Forschungsstelle Berlin hrsg. von Elke Hahn.
41. "A *sensus litteralis* filológiai-hermeneutikai nézőpontból". *Az elmélet fordíthatósága, a fordíthatóság elméletei*, szerk. Jeney Éva és Józán Ildikó, Budapest: Balassi Kiadó, 2007 (Pont fordítvasorozat 6. kötet).
42. "Gyűlölet mint rezignáció és rabság. A másokkal való viszonyok Sartre filozófiai és irodalmi műveiben" *Lábjegyzetek Platónhoz 6. A gyűlölet*, szerk. Laczkó Sándor és Dékány András, Szeged: Pro Philosophia Szegediensi, 2007.
43. „Irodalom és filozófia – irodalmi szöveg és filozófiai szöveg”. *A gondolat nyelve önmagánál és másnál. A Magyar Filozófiai Társaság Hermeneutikai Szakosztályának munkáiból*, szerk. Susszer Zoltán László, Budapest: L'Harmattan.

Részvevő kutatók publikációi, a kutatás keretében született egyéb tanulmányok:

44. Bacsó Béla: „Művészet és esemény (Heidegger *posztmetafizikus* mű-felfogásához)”, *Hermeneutika, esztétika, irodalomelmélet*, szerk. Fehér M. István és Kulcsár Szabó Ernő,

- Budapest: Osiris: 2004, 13–22. old.
45. Kulcsár Szabó Ernő: „Az 'immateriális' beíródás. Az esztétikai tapasztalat medialitásának kérdéséhez”, *Hermeneutika, esztétika, irodalomelmélet*, szerk. Fehér M. István és Kulcsár Szabó Ernő, Budapest: Osiris: 2004, 23–53. old.
 46. Olay Csaba: „Nyelv, értelmezés, gondolkodás Gadamer hermeneutikájában”, *Hermeneutika, esztétika, irodalomelmélet*, szerk. Fehér M. István és Kulcsár Szabó Ernő, Budapest: Osiris: 2004, 208–227. old.
 47. Kerekes Erzsébet: „A hermeneutika és a megjelenő szó (Gadamer és Platón)”, *Hermeneutika, esztétika, irodalomelmélet*, szerk. Fehér M. István és Kulcsár Szabó Ernő, Budapest: Osiris: 2004, 194–207. o.
 48. Kiss Andrea-Laura: „A kimondhatóság tökéletességének határaitól”, *Hermeneutika, esztétika, irodalomelmélet*, szerk. Fehér M. István és Kulcsár Szabó Ernő, Budapest: Osiris: 2004, 147–178. o.
 49. Lengyel Zsuzsa: „Megjegyzések a phronésis gondolatról”, *Hermeneutika, esztétika, irodalomelmélet*, szerk. Fehér M. István és Kulcsár Szabó Ernő, Budapest: Osiris: 2004, 333–358., 2004.
 50. Kulcsár Szabó Ernő: "Igazság és mediális értelem. Az esztétikai tapasztalat konstrukcióinak irodalomtörténeti megalapozása a magyar modernségben", *Szerep és közeg. Medialitás a magyar kultúratudományok 20. századi történetében*, szerk. Oláh Sz., Simon A. és Szirák P. Budapest: Ráció Kiadó, 2006, 19–39. old.
 51. Ernő Kulcsár-Szabó: *Zwischen Hermeneutik und Philologie der Kultur*", *Philosophie und Gestalt der europäischen Universität*, hrsg. I.M. Fehér und P.L. Oesterreich, Stuttgart – Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog, 2007, 75–87. old. (megj. alatt).